

Syntaktické konstrukce ve slohových pracích žáků ZŠ – inspirativní momenty

Jana Svobodová, Veronika Jarischová

KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY S DIDAKTIKOU, PdF OU

Bakalářská práce Veroniky Jarischové

(Pdf Ostravské univerzity, 2022)

- Jádrem je praktická část: podrobná syntaktická analýza souboru 24 školních slohových prací žáků 6. až 9. r. ostravských škol – práce pocházely z let 2017 až 2019; povětšinou vypravování
- Pro srovnání: knižní publikace Elišky Doležalové *Vývoj syntaxe psané češtiny u žáků staršího školního věku* (2019); celkem soubor 182 slohových prací žáků 6. až 9. r. ze škol v Praze a obce poblíž Prahy – práce pocházely z let 2012 až 2016; výhradně vypravování

Syntax jako významná, nikoli však izolovaná disciplína školní jazykové výuky

- Cílem není mechanická znalost jednotlivých pojmů a přesné terminologie, ale to, aby žáci s využitím tohoto učiva dokázali přemýšlet o struktuře komunikátů, které kolem sebe vnímají a které sami tvoří a používají (uvědomělá znalost učiva v komunikačním duchu)
- Podpora rozvoje logického myšlení při práci s vyššími mluvnickými celky a jejich vnitřní organizací
- Schopnost produkovat (stylizovat) komunikačně úspěšné a jazykově kvalitní (pestré) texty – srov. funkční jazyková gramotnost (vymezení na posledním snímku prezentace)

Srovnání výsledků sond Ostrava – Praha

- Rozdíly v poměru užití vět jednoduchých a souvětí ve slohových pracích:
- Ostrava: ve všech ročnících převažují souvětí nad větami jednoduchými (6. r. 67 : 33 %, 7. r. 59 : 41 %, 8. r. 67 : 33 %, 9. r. 59 : 41 %)
- Praha: u žáků 6. ročníku výrazně v převaze jednoduché věty nad souvětími x až ve vyšších ročnících postupně narůstá % souvětí, v 9. r. se poměr vyrovná
- (Víceméně) shoda u frekventovaných spojovacích výrazů a preferovaných typů souvětí

Ostrava: některá zajímavá zjištění – 6. ročník

- souvětí se vyskytovala dvakrát častěji než věty jednoduché, a to hl. parataktická (75 %)
- polovina těchto parataktických souvětí obsahovala jen 2 věty (tzn. hlavní)
- nejsložitější použité souvětí se skládala ze 4 dílčích vět, jako např. *Všichni jsme byli rádi, že Jolly přišel, ale paní učitelka ráda nebyla, protože jí zkazil překvapení.*
- výskyt nejběžnějších parataktických spojek pro slučovací, odporovací a důsledkový poměr (*a, ale, tak*);
- z hypotaktických prostředků hl. *když, že, který, jak, protože*

Ostrava: některá zajímavá zjištění – 7. ročník

- mezi souvětími přibýlo hypotaktických (32 %), i když parataktická jsou nadále v převaze
- vyskytují se (stejně jako v 6. r.) jen slučovací, odporovací a důsledkový významový poměr
- některá parataktická souvětí jsou komplikovanější, srov. např. toto o 5 dílčích větách: *Vůbec jsme nevěděli, co se děje, a tak jsme to obešli a podívali se, co se stalo.*
- hypotaktická souvětí se skládají většinou jen z 2 vět; ojediněle se vyskytla vložená věta: *První atrakce, na kterou jsme šly, byla Freestyle.*
- k hypotaktickým prostředkům přibyla účelová spojka *aby* a vztažné *co*

Ostrava: některá zajímavá zjištění – 8. ročník

- narůstají složitější souvětne konstrukce a častější je spojení vedlejších vět na stejné úrovni parataktickou spojkou, a to i jinou než *a*: *Na druhou stranu by žilo spoustu druhů zvířat, která kvůli lidem vyhynula nebo jsou na pokraji vyhynutí.*
- k nejčastějším významovým poměrům v parataktickém souvětí přibývá příčinný: *Bud'te šťastní, neboť vás to nic nestojí, a přesto to je pocit k nezaplacení.*
- rozšiřuje se repertoár spojek parataktických (*avšak, tudíž, takže, neboť, odporovací a přesto*); z hypotaktických spojovacích výrazů přibýly *jenž a aniž*

Ostrava: některá zajímavá zjištění – 9. ročník

- charakter použitých souvětí ani repertoár spojek a spojovacích výrazů se významněji neliší od 8. ročníku
- pozornost zaslouží některé komplikovanější konstrukce s vloženými větami, srov. např. *Při pomyslení, že za pár okamžiků budeme nuceni toto místo opustit a přenechat ho dalším dětem, je nám smutno.*
- zajímavým prvkem v tomto ročníku jsou i dlouhé věty jednoduché (používané v proslovu)

Slohová práce

Byla jsem při tom

(žákyně 7. r.) – 1. část

Byl krásný letní prázdninový den. Vyšla jsem ven na zahradku přepletanou kytkami, na kterých předával hluk. Lidé naproti šuměl a kákal mě. Vlekla jsem do studeného berkydského pramene. Jako vlnky do mě narazily, a pak ukláněly ke splavu. Od břehu se mýštil kámen a já jsem se otočila. Spatřila jsem bratrance, jak se háže oblázky všemi směry. Vyhledala jsem na vytrápený kámen.

Najednou všechnu tu nádhernou přerušil hluk. Deck se mi stáhl, když jsem uviděla, co se stalo. Pomalu vstupám se kamere. Posvětila jsem se, ale hned nakopnu a skončím na zemi. Trova se postavím. Jdu pomalu. Sluším vytrápen. Opou se o strom a maším se uklidnit. Vidím kolo a o kousek dál mobil. Nakloním se přes obraz a... kolo! Vnoší se ve vodě obličejem dolů. Od hlavy se kůže červený pul. Krev! „Děčko!

Slohová práce

Byla jsem při tom

(žákyně 7. r.) – 2. část

konem! Pojďte sem!" Debelka se na mnou a už chce jít zpátky pro mobil. „Počkej, tady je. Můžeš zavolat a jít.“ Měsí tím, co děda volá háčekem, já se snažím toho člověka vybalancovat a potěšit. Nejdte mi to. Copak se musí všichni přehánět? Vybalancuju mu alespoň hlavu na břík. Lenička se ke mým řítkám prudce u nás kabrzdí, až ho zastaví. Po pěti minutách ke mým s vášnivou hlavou přijde lékař: „Lidičky, ale nepůjde. Je to váš strápný?“ „Ne. Moku prosím vás strát, co se mu stalo?“ ptá se děda. „Bohužel, ~~me~~ nemůžeme poskytnout informace,“ odpoví lékař a odběhne.

Jdu pryč. Nemůžu se na to dívat. Chudák vybledl. Ale zase se u toho kopce řítil jako korpědo. Do dneška stojí mezi ~~střemý~~ brůz obklopen kyčlemi a svíčkami. Ale ostatní vybledli se porad vektor u kopce, aniž by použili brzdou a já jen čekám na další neštěstí. Šel se míně cokoli a kdykoli, hlavně když je člověk neopatrný.

Závěr a výhled

- Funkční jazyková gramotnost se chápe jako „**komplex znalostí, dovedností, schopností a postojů týkajících se užívání mateřského (prvního) jazyka v kontextu různorodých komunikačních událostí při produkci a recepci psaných a mluvených komunikátů a při analýze a interpretaci jejich jazykových vlastností.** Zahrnuje schopnost poznat a pochopit roli jazyka ve společnosti, vytvářet noremní, výstižné a řečově funkční komunikáty v zájmu dosažení vlastních komunikačních záměrů a ochotu uvažovat a učit se o jazyku jako o nedílné součásti národního kulturního dědictví.“
- Šmejkalová, M. a kol.: *Gramotnosti ve vzdělávání – na cestě k vymezení jazykové gramotnosti.* Pedagogika, roč. 71, č. 2, 2021, s. 169.

